

K identifikaciji zgodnjepraslovske akrostatične deklinacije ijevskih samostalnikov

Metka Furlan

Cobiss: 1.01

V prispevku se na podlagi analize členov besedne družine **kostb* f 'os' s fonemskim zaporedjem **-st'* in tipološko primerljivega gradiva drugih slovanskih besednih družin ugotavlja, da je bil v zgodnjem praslovskem obdobju t. i. akrostatični deklinacijski vzorec ijevskih samostalnikov tipa st. *ávi-h*, Gsg *ávy-ah* oblikotvorno verjetno vsaj delno še aktiven in da ga je šele kasneje (in že v slovanskem jezikovnem sistemu) izpodrinil in nad njim prevladal dominirajoči proterokinetični tip **kōstb < *-i-s*, Gsg **kōsti < *-eĭ-s*.

Ključne besede: slovanska ijevška deklinacija, praslovska akrostatična deklinacija ijevskih samostalnikov, slovansko oblikotvorje, slovansko besedotvorje, slovanska leksika

Identifying the Early Proto-Slavic Acrostatic Declension of *i*-Stem Nouns

This article uses the analysis of lexemes from the word family **kostb* f. 'bone' with the phonemic sequence **-st'* and typologically comparable material from other Slavic word families to establish that during the early Proto-Slavic period the acrostatic declension pattern of *i*-stem nouns of the type Skt. *ávi-h*, Gsg *ávy-ah* was at least still partially active in inflectional morphology and that it was only later (and in the Slavic linguistic system) that it was supplanted and the dominant proterokinetic type **kōstb < *-i-s*, Gsg **kōsti < *-eĭ-s* prevailed over it.

Keywords: Slavic *i*-stem declension, Proto-Slavic acrostatic declension of *i*-stem nouns, Slavic inflectional morphology, Slavic word formation, Slavic lexicon

1 Praslovsanski¹ sklanjatveni vzorec ijevskih in ujevskih samostalnikov je v primerjalnih slovnicaх predstavljen z alternacijo NAsg **kostb/synb* : Gsg **kosti/synu* kot odrazom pida. izglasij Nsg **-i-s/-u-s*, Asg **-i-m/-u-m* : Gsg **-eĭ-s/-eĭ-s*, kar ponazarja, da so se ti samostalniki v slovanskem sistemu prvotno sklanjali po enem sklanjatvenem vzorcu, ki ga zaradi podedovanega prevojnega alterniranja **-i/-eĭ-* oz. **-u/-eĭ-* smemo označiti s proterokinetičnim deklinativnim tipom. Iz tega sledi, da se je v slovanski sistem prestrukturirani pida. deklinacijski sistem pri ijevskih in ujevskih samostalnikih poenostavil, saj je znano, da so se v pra-indoevropsčini ti samostalniki sklanjali po dveh akcentsko-prevojnih tipih, tj. po

¹ Prispevek predstavlja aktualizirano sintezo objav Furlan 2008 in 2010: 27 z op. 9.

starejšem akrostatičnem tipu z Nsg **-i/u-s*, Asg **-i/u-m*, Gsg **-i/u-es* in po mlajšem proterokinetičnem z Nsg **-i/u-s*, Asg **-i/u-m*, Gsg **-ej/eu-s*.

Starejši akrostatični tip je najbolje ohranjen v vedski stari indijščini (npr. Nsg *ávi-h* 'ovca', Asg *ávi-m*, Gsg *ávy-ah*) in hetitščini (npr. Nsg *halki-š* c 'žito', Asg *halki-n*, Gsg *halkij-aš*), njegovi sklonski ostanki pa so še prepoznani tudi v avestiščini, grščini, stari latinščini in germanskih jezikih (Vaillant 1958: 114 sl.; Szemerényi 1970: 163).

Medtem ko se npr. v vedski stari indijščini s psl. **mēdv* 'mel' sorodno *má-dhu-* n 'sladka pijača, med' sklanja še akrostatično (npr. Gsg *mádhv-ah*) in se enak deklinativni vzorec ohranja še v grščini (npr. μέθυ n, Gsg μέθυ-ος 'opojna pijača, vino'), se slovanski odraz pide. **med^hu-* n sklanja proterokinetično (npr. Gsg **mēdu* > sln. *medū*). Kot besedotvorno živa predloga pa samostalnik s členi tipa adj **medv-ěnb²* še v slovanskem svetu ohranja v deklinativnem oziru izgubljeni podatek o prvotno akrostatično dekliniranem samostalniku (Vaillant 1958: 115). Ob tvorjenkah iz **medv* 'mel' tipa **medv-ěnb* pa v slovanskem svetu obstajajo tudi tvorjenke tipa adj **medovb³*,³ ki so v primerjavi s tipom **mēdv-ěnb* mlajše,⁴ saj s polnostopenjskim ujevskim elementom **-ov-* < pide. **-eu-* tako kot adj **synovb* ← **synb* m, Gsg **synu* 'filius' posredno lahko kažejo na njegov sicer sekundarni, a splošnoslovski proterokinetični deklinativni vzorec.

1.1 Tvorjenke kot vir za oblikotvorne značilnosti samostalniške predloge

Tvorjenke so lahko posredni pokazatelji prvotne fonemske podobe podstavnih predlog, ki se je zaradi nadaljnega fonetičnega razvoja v njih lahko že izgubila.

Najbolj verjetna etimologija psl. meteorološkega neologizma **dvžd' b* m 'pluvia' iz **dus-dju-s* **slabo nebo* nakazuje prvotno ujevsko osnovo samostalnika, ki od delovanja praslovanskega preglasa dalje v slovanskem sistemu ni več razvidna, saj se je samostalnik pod vplivom Nsg **dvžd' b* uvrstil med **-io-*osnove, prim. sln. *děž* m, Gsg *dežjā* 'pluvia', hrv. čak. *dāš*, Gsg *dažjā* 'isto' (Orbanići v Istri – Kalsbeek 1998). Izgubljeni podatek o ujevski osnovi pa se še ohranja v adj **dvžd'-ev- b*, ki je istega tipa kot **medovb*, **synovb* itd. Podatek, da se je psl. **dvžd' b* prvotno sklanjal po aktivnem proterokinetičnem tipu, ki taki izpeljavi pridevnika ustreza, pa nakazujejo še redki slovanski znaki, kot so poljski Gsg *deszczu*, Npl v stesl. *dvždževe*, blg. *dvždové* (ESJS: 3, 161; SP: 5, 194sl.).

So pa tvorjenke – ob drugih znakih komparativne proveniencie – lahko tudi posredni vir za oblikotvorne podatke podstavnega samostalnika.

Tako npr. psl. kol **govědo* n 'bos' v zaporedju s staroakutiranim tonemom **gově-* ohranja podatek, da se je pide. konzonantni samostalnik kategorije živosti **g^oou-* 'bos' v slovanski jezikovni sistem prestrukturiral v nazalno osnovo moškega spola tipa **korě* m, Asg **kōrenb* 'radix', ki se v spolu spremenjena še ohranja v sln. dial. *góvo* n 'govedo', br. dial. *gaújá* n 'rogata živina' < **gově* (Furlan 2007).

² Za areal slov. refleksov tega pridevnika prim. ÈSSJa: 18, 67.

³ Za areal slov. refleksov tega pridevnika prim. ÈSSJa: 18, 58sl.

⁴ Z besedotvornega vidika pridevniki tipa **synovb* < pide. **suHney-o-s* odražajo pide. adjektivizacijo tipa sti. *tamasá-* adj 'temen' ← *támas-* n 'tema'.

Slovansko razmerje **medy-ěnb* : **medovb* z variantno osnovo **medv-* : **medov-* obstoj proterokinetično dekliniranega slovanskega ujevskega samostalnika **mědb* m, Gsg **mědu* ob potrjenem akrostatičnem deklinativnem vzorcu v nekaterih drugih indoevropskih jezikih in neobstoj istopomenskega slovanskega tematskega samostalnika ***medvb* m **‘mel’* ali ***medvo* n **‘mel’* zato vodijo k razlagi, da je bil pridevnik **medv-ěnb* tvorjen še iz akrostatično, **medovb* pa že iz proterokinetično dekliniranega samostalnika. Pridevnik **medv-ěnb* je v slovanskem svetu torej edini, sicer posredni pokazatelj prvotnega akrostatičnega deklinacijskega vzorca samostalnika **med^hu-*.

Svojčas je Bošković (1975) podobne posredne znake, kot ga za ujevsko deklinacijo predstavlja pridevnik **medv-ěnb*, poskušal prepoznati za ijevsko deklinacijo, ko je vrbniški pridevnik *oračī* ‘oren (o zemlji)’ z že leta 1468 izpričanim fonemom *č* (prim. *zemlje orače*) primerjal s češkimi pridevniki tipa *picí* ‘piten’, vse pa prek adjektivizacije izvajal iz akrostatično dekliniranih ijevskih samostalnikov **orab/orat’-* ‘oranje’ oz. **pitb/pit’-* ‘pitje’. Čeprav se v vseh detajlih z Boškovićevo razlago ne bi mogla strinjati,⁵ se domneva o obstoju alternativnih samostalniških osnov tipa **orab/orat’-* ‘oranje’ kot ostankih akrostatičnega deklinativnega vzorca ijevskih osnov zdi verjetna, saj lahko enako alternacijo prepoznamo tudi pri drugih slovanskih prvotno ijevskih samostalnikih.

2 Slovansko dialektično razmerje **kostb* : **koščica*

V slovenščini in tudi v drugih slovanskih jezikih se ob proterokinetično sklanjanem ijevskem samostalniku slovanskega ženskega spola **kōstb*, Gsg **kōsti* ‘os’ pojavljajo tvorjenke, pri katerih je soglasniško zaporedje **-st-* jotirano, jotacije pa glede na besedotvorni vzorec – v večini primerov – ni mogla povzročiti pridana pripona, ampak je **-i-* del samostalniške predloge **kōstb*, zaradi česar bi bilo treba predpostaviti obstoj variantnih slovanskih osnov, tj. ob **kost-* tudi **kost’-*.

2.1 Tvorjenke iz psl. **kōstb* f, Gsg **kōsti* ‘os’

2.1.1 Slovansko gradivo

V slovenščini spadajo v besedno družino *kōst* f, Gsg *kosti* ‘os’ tile členi:

1. Samostalnika na *-ica* (s pretežno deminutivno funkcijo, ker tvorba na *-ica* označuje tudi osrednji oleseneli del sadnega plodu, tj. pečko):

(a) *koščica*:

Samostalnik *koščica* je potrjen v 18. stoletju v Kastelec-Vorenčevem (npr. *ena otrozhka ygra s’koszhizami; od olike koszhiza, ali sarnu*), Pohlinovem (*koshiza* ‘Beinlein, offīculum’) in Gutsmanovem slovarju (*koshiza* ‘Beinlein, Obftkern’), v 19. stoletju pri Jarniku (*kořhzhiza* ‘Fifchgräte, Kern vom Steinobft’), Murku (npr. *kořhiza* ‘Beinchen’). V narečjih: dol. *kuščēca* (Mokronog – Šmarjeta – Ramovš 1997: 56sl.),

⁵ Adjektivizacijo iz samostalniških predlog izvaja Bošković (1975) iz dajalniških oblik **-tj-ej-o-s* > psl. **-t’bjb*, kar ne prepričuje, ker ima izglasni **-jb* v tipu *oračī* oz. tipu *picī* funkcijo označevalca določne oblike. Ti pridevniki so strukturno enaki psl. **kost’b* ‘suh, mršav’ (gl. spodaj).

kor. obir. *quši:ca* ‘Obststein’ (Karničar 1990), kor. podj. *kušica* (Zdove 1972: 100), rez. *koš'čica* ‘kost (ljubkovalno), majhna kost’ (Solbica), ter. *koščica* ‘ossicino’ (Merkù 2007), črnovr. *kušica* (Tominec 1964), kraš. *koščica* ‘Knochen’ (Štrekelj 1887: 435), pkm. *koščica* ‘seme’ ob *koškica* ‘isto’ (Mukič 2005), kar je po narečnem fonetičnem razvoju nastalo iz *koščica*.

(b) **kostica:**

Samostalnik *kostica* je potrjen v 18. stoletju pri Gutsmanu (*ribja koftiza* ‘Fischgräte, fhpiza v'ribah, ribni tern’, *koftiza* ‘Gräte’), ki navaja tudi variantni obliki *kostič* = *koftizh* ‘Gräte’ in njen dem *kostičica* = *koftizhiza* ‘Grätlein’.

Iz prikazanega je razvidno, da je v slovenščini samostalnik *koščica* pogostejši kot *kostica*.

2. Pridevnik na *-en, f a*:

(a) **koščēn**, *f a* (z izpridevniškimi samostalniki *koščēnjak* m ‘zelo suh, koščēn človek’, *koščēnka* f ‘zelo suha, koščēna ženska’, *koščēnost* f, Gsg *i* – SSKJ);

(b) **kosten**, *f a*:

Pridevnik *koščēn* je potrjen v 18. stoletju v Kastelec-Vorenčevem (*koszhēn* ‘ofseus’) in v Pohlinozem slovarju (*koshēn* : *koftēn* ‘Beinern, ofseus’ ([košen] : [kosten]) s tvorjenko *koshēnk* ‘Märke, Würfel; abaculus, alea’), medtem ko ima Gutsman le pridevnik *koften*, *ena*, *enu* ‘beinern’ in tvorjenki *koftenk* ‘Würfel’ z manjšalnico *koftenkize* ‘Würflein; koberz’ [košenkice]. V 19. stoletju je enako dvojnost *koščēn* : *kosten* zaslediti pri Jarniku, ki ob pridevniku *koftēn* ‘beinern’ in iz njega tvorjenem *koftenak* ‘Beinhaus’ navaja samostalnik *koftēnk* ‘Würfel’, in tudi pri Murku, ki piše, da ob pridevniku *koftēn* obstaja tudi *koftēn*, *koftzhēn* ‘beinern’. V narečjih: kor. obir. *qustē:n* (Karničar 1990), kor. podj. *kustī'n* (Zdove 1972: 87), kor. rož. *qostēn* (npr. *qostēna miza*) (Šašel 1957: 61), toda dol. *kuščičēn* (Smole 1994: 220), nad. *koščēn* ‘osseo’, tudi hiperkorigirano *kostčēn* ‘isto’ (Špehonja 2003).

V slovenščini je pridevnik *koščēn* pogostejši kot *kosten*.

Arealna razporeditev pridevnikov *koščēn* in *kosten* ter njunih tvorjenk pa je takšna, da isto narečje ali govor ob pridevniku *koščēn* lahko vsebuje tudi tvorjenko iz *kosten* (prim. cerkljansko *kaš'(č)ičēn* ‘koščēn’ (Kenda-Jež 1994: 342), *kašien* ‘koščēn’, toda *kastenc* ‘zelo, kot kost trd oreh’ (Razpet 2006)). Na bovškem območju pridevnik ni bil zabeležen, a kaže samostalnik *kuščēnjà:k* m ‘koščak, oreh s trdo lupino in piškavim ali težko izluščljivim jedrom’ (Ivančič Kutin 2007) < sln. **koščēn-jak* na tvorbo iz variante *koščēn*, *kustēn*:čje n ‘liguster’ (Ivančič Kutin 2007) < sln. **kosten-ič-je* pa iz *kosten*. Enako dvojnost ponazarjata gorenjska samostalnika *koš'ngk* ‘vrsta oreha’ (Kropa – Škofic 1996: 309) < **koščēn-jakъ* in v Pleteršnikovem slovarju na Bled locirano *kostenice* fpl ‘neke majhne, deloma iz kosti narejene sani’.

Iz arealne razvrstitve tvorjenk s slovenskima osnovama *kost-* in *košč-* je razvidno, da ena osnova ni vezana na konkretno območje, iz česar je mogoče sklepati, da variantnost osnov *kost-* : *košč-* ni rezultat internoslovenskih jezikovnih dejavnikov, ampak je razmerje *kost-* : *košč-* odraz starejših jezikovnih dogajanj v besedni družini **kōstb* ‘os’.

2.1.2 Drugo slovansko gradivo z indikacijo o osnovi **kost'*- ob **kost-*

1. Samostalnika na **-ica*:

(a) Tip sln. *koščica*:

srb./hrv. *kòščica* (Karadžić), hrv. čak. *koščica* 'koščica (pri sadju)' (Orlec na Cresu – Houtzagers 1985), *koščica* dem (Bejska Tramuntana – Velčić 2003), *kòščica* 'kost, koščica (pri sadju)' (Split – Magner-Jutronić 2006), blg. dial. *koštyca* (Banat – BER: 2, 695), *koščica* (Stanьovci, Brezniško; Boboševo; Šijakovci, Sofijsko – BER: 2, 697).

(b) Tip sln. *kostica*:

hrv. *kòstica* 'majhna kost' (Della Bella, Voltić, Stulić), blg. *kostica* dem, č. *kostice* 'ribja kost', slš. *kostica* 'isto', gl. *kosćica*.

2. Pridevnik na **-ěnb*:

(a) Tip sln. *koščēn*:

srb./hrv. *kòštan*, f a 'ki je iz kosti' (Karadžić), *kòščān* (ARj), mak. dial. *koštan* 'koščēn', blg. *kòšten* 'koščēn' (BER: 2, 698), č. *koštěný*, r. **koščānyj* v ihtn *koščānka* 'Cyprinus vimba'.⁶

(b) Tip sln. *kosten*:

srb./hrv. *kòsten*, f a 'ki je iz kosti' (Karadžić), *kostěnb* 'osseus' (Daničić), r. *kostjanój* 'iz kosti narejen', ukr. *kostjanýj/kistjanýj* 'isto', č. *koštěný* 'koščēn', p. *kościany* 'isto'.

3. Druge tvorjenke:

(a) Pridevnik na **-atb*:

**kost'atb*: hrv. *koštat* 'z velikimi kostmi, suh', *kòščat* 'koščēn' (ARj); **kostatb*: hrv. *kòstat* 'koščēn'.

(b) Pridevnik na **-avb*:

**kost'avb*: hrv./srb. *kòštav* 'koščēn, mršav', r. dial. *koščāvvyj* 'suh, mršav', ukr. *koščāvvyj* 'koščēn', br. dial. *kaščāvvy* 'isto', slš. dial. *košt'avvy* 'mršav, suh; oguljen',⁷ tudi blg. dial. *kòščāv* 'čvrst, trden' (Bansko – BER: 2, 697).

(c) Pridevnik na **-jbb*:

**kost'bb*: csl. *koštb* 'gracilis' itd.⁸

(d) Samostalnik na **-ina*:

Tip sln. *koščina*: hrv. *kòština* avgm (Lika – ARj), čak. *koščina* avgm (Bejska Tramuntana – Velčić 2003), srb. *koščina* 'kost' (Pirot – Živković 1987), *kòščina* avgm < **kòščina* (južna Srbija – Miletić 1940: 381), blg. dial. *koščina* 'kost' (BER: 2, 697).

(e) Samostalnik na **-yl'b*:

**kost'-yl'b*: srb. *koštilyj* m 'trd oreh, iz katerega je jedro težko dobiti' (Pirot – Živković 1987); **kost'-yl'b*: r. *kostýlb* m 'berгла'.⁹

(f) Samostalnik na **-urb/a*:

**kost'ur-*: hrv. *kòštura*, *kòščura* (ARj), čak. *koščurīnje* kol n 'kosti' (ČDL); **kostur-*: hrv. *kòštūr* 'skelet' itd.

⁶ Prim. ÈSSJa: 11, 186.

⁷ ÈSSJa: 11, 186.

⁸ ÈSSJa: 11, 187.

⁹ SP: 1, 112.

(g) Samostalnik na *-al'ь:

**kost'al'ь*: slš. *koštial'* 'velika kost'.

(h) Samostalnik na *-ьka:

**kostьka*: hrv./srb. *kòska, kòcka*, mak. *koska* 'kost, sadna koščica, ribja kost', blg. *kòska* 'kost', r. *kóstka* 'majhna kost', ukr. *kístka* 'kost', p. *kostka* 'koščica, gleženj; igralna kocka', č. *kostka, kústka* 'koščica, sadna koščica', slš. *kóstka* 'sadna koščica', gl. *kóstka* 'koščica', dl. *kostka* 'isto'.¹⁰

2.1.3 Dosedanje razlage gradiva

Jezikovno gradivo, ki ob samostalniku **kostь* izkazuje nepričakovano soglasniško zaporedje *-šč-, je bilo do sedaj pretežno obravnavano in razlagano le znotraj posameznih slovanskih jezikov, kjer se pojavlja, v širšem slovanskem kontekstu pa ne.

V slovenščini razmerje *kost* : *koščica/koščen* fonetično ni pričakovano, saj se pričakuje, da bi se tvorba na -ica iz *kost* odražala kot *kostíca* in ne *koščica*, ker samoglasnik -i- v priponi -ica < *-ica v slovenščini in njenih predzgodovinskih razvojnih stnjah ne povzroča jotacije oz. mehčanja konzonantne skupine -st-, kot ponazarja sln. dem *krástica* iz *krásta* f 'scabies' in vrsta drugih primerov z zaporedjem -st-i- < *-st-i-, prim. *pústiti, bósti, blésti, brstič* ... V dosedanjih slovanskih zgodovinsko-primerjalnih delih vključno z ESSJ nastanku glasovnega zaporedja -šč- v *koščica* pozornost ni bila posvečena, le Ramovš je samostalnika *koščica* (← *kóst* f) in *peščica* (← *pěst* f) uvrstil med slovenske primere z refleksom jotiranega psl. **st* (Ramovš 1924: 277), a vzroka zanj ni razložil.

Skok: 2, 163 je menil, da hrvaške/srbske oblike tipa *kòštica* : *koščica* : *kòščica* niso izvedene iz **kòstь*, ampak iz manjšalnice **kòstьka*, v ÈSSJa: 11, 155sl. pa se s.v. **kostica* navedeno hrv. čak. *koščica* pušča nerazloženo, sln. *koščica* pa ni omenjeno.

Enako se v BER: 2, 697, razlaga bolgarsko narečno obliko *koščica* in *koščina* iz **kostьk-ica/ina*, medtem ko je *koštyca* iz **kostica* razloženo z razvojem soglasniške skupine -st- > -št- (BER: 2, 695).

Variantnost izsamostalniškega pridevnika **kostěнь* : **koščanь* se v ÈSSJa: 11, 155, 186 razlaga z dvema različnima pridevniškima priponama, tj. iz **kost-ěнь* in **kost-janь*, prav tako se v ÈSSJa: 11, 186 za pridevnike tipa hrv./srb. *kòštav* predpostavlja tvorjenost **kost-javь*, tj. z variantno pripono *-javь ob *-avь.

2.1.4 Drugačna razlaga razmerja **kost-* : **kost'-*

Poizkus izvajanja fonetično nepričakovanih južnoslovanskih oblik na -ica iz **kostьčica* je razumljivo, sprejemljivo pa samo za tiste slovanske (mikro)sisteme, kjer sta rezultata drugega dela psl. konzonantnega zaporedja *-šč- in velara v zaporedju -ь-k- (tudi -ь-c-) pred *i* enaka, in sicer -č-, kot npr. v slovenskih narečnih razmerjih *púščati* (< **pust-ja-ti*) : *peščína* (< **pěšьk-ina*) : *praščič* (< **porsь-c-it'ь*). Pričakovana različna realizacija psl. konzonantnega zaporedja *šč in *-s(t)-*ьk/-ьc-i-* kontroli ni dostopna tudi v tistih (mikro)sistemih, kjer se je pričakovani

¹⁰ Iz tega samostalnika so po premetu -st- → -ts- v posameznih slov. jezikih nastali samostalniki tipa slš. *kocka* 'kocka'.

rezultat *-s(t)-vk/-bc-i- > -šč-* (verjetno zaradi jezikovne ekonomičnosti) fonetično približal in izenačil z rezultatom iz psl. *šč, kot se je zgodilo npr. v slovenski rezijski, kjer ima *koščica* enako zaporedje *šč* kot *praščic* 'prašiček' (Steenwijk 1992), ali v Porabju, kjer se sistemski refleksi psl. *šč pretežno glasi *šk*: *koščica*/*koščica* : *parški*:ček 'prašiček' (SLA) < **porsbčit'vkv*.

V (mikro)sistemih, kot je npr. slovenski kraški, pa se sistemski refleksi psl. *šč glasi *šč*, manjšalnica *praščic* pa *préščic* (Štrekelj 1887: 404), kar pomeni, da kraškega *koščica* ne moremo izvajati iz **kostbčica*. Enako velja za hrvaški čakavski sistem. Čakavski refleksi psl. *šč je *šč*, toda manjšalnica **porsbc-it'b* se v Orlecu glasi *praščič*, v Dračevici na Braču *prajčič*, na Vrgadi pa *prāčič* < **praščic*. Torej različno od tam znane manjšalnice *koščica*.

V Splitu, kjer se refleksi psl. *šč glasi *šč* in kjer bi se tudi refleksi **porsbc-it'b* glasil **praščič*, je oblika *kōščica* dvoumna, saj bi jo bilo mogoče izvesti iz **kostbčica* ali pa tako kot sln. kraško in hrvaško čakavsko iz **kost'-ica*, torej iz jotirane konzonantne skupine **st*, o kateri je na podlagi slovenščine govoril že Ramovš.

V jugovzhodnem srbskem pirotkem govoru se sistemski refleksi iz psl. *šč glasi *št* (npr. *ženština* 'ženska' < **žen-bšč-ina* < **žen-bšk-ina*, *pūtišta* (kol) '(slabe) poti' ← **pōt-išče*, *lešták* 'leskov gozd' < **lěšč-jakv* < **lěsk-jakv*), toda najde se tudi primer s *šč*, kot je *d'ščica* 'deščica' < **dḡšč-ica* < **dḡšk-ica* (← **dḡska*), ki je glede refleksa enak *šč* v *v'ščica* 'uš' < **vḡšbč-ica* < **vḡšbk-ica*/*vḡšbc-ica* ← **vḡšbka*/*vḡšbca* 'pediculus'. V tem govoru znano *koščina* 'kost' je torej lahko iz **kostbč-ina* < **kostbk-ina*/*kostbc-ina* (← **kostbka*/*kostbcv*) ali pa iz **kost'-ina*.

Bolgarsko narečno *koštyca* ni nujno nastalo iz **kostica*, ampak je lahko refleksi **kost'-ica*. Dvoumno je tudi z zahodnega bolgarskega območja izvirajoče *koščica*, ker se tam refleksi psl. *šč glasi *šč* (BDA: 212), zato je tudi ta oblika lahko nastala iz **kost'-ica*.

Iz predstavljenega sledi, da vseh samostalnikov tipa sln. *koščica*, ki se pojavljajo v južnoslovenskih jezikih, ni mogoče izvajati po Skokovem vzorcu iz **kostbk-ica*, ampak da vsaj dva mikrosistema, tj. slovenski kraški in hrvaški čakavski, kažeta v prid izvajanja iz jotirane osnove **kost'*. Razlagi, ki jo je le za slovenščino predpostavil že Ramovš (1924: 277), pa ostali južnoslovenski primeri na **-ica* in **-ina* tudi ne nasprotujejo, čeprav bi jih bilo mogoče izvajati tudi iz **kostbk-ica* oz. **kostbk-ina*. Ker razlaga z jotirano osnovo **kost'* ustreza vsem jslov. primerom tipa sln. *koščica*, razlaga iz **kostbk-ica*/*-ina* oz. **kostbc-ica*/*-ina* pa ne, menim, da bi bilo pri ugotavljanju, katera je bolj verjetna, treba dati prednost prvi, tj. razlagi z jotirano osnovo **kost'*: **kost'-ica*, **kost'-ina*.

Če se z zornega kota jotirane jslov. osnove **kost'* ocenjujejo razlage slov. tvorjenk tipa hrv./srb. *kōštan*, tipa hrv./srb. *kōštav* 'koščen, mršav' in tipa hrv. čak. *koščurinja*, pri katerih bi jotiranje in zato variantnost tipa č. *koštěný* : *kostěný* lahko povzročil obstoj vzglasno alternirajočih slov. pripon **-ěnv/-janv*, **-avv/-javv* in **-urv/-jurv*,¹¹ je mogoče vsaj ugotoviti, da so sicer verjetne, a ne edine možne še zlasti, ker druge tvorjenke tipa hrv. *koštat*, tipa srb. *koštijl* in tipa slš. *koštial'* razlage

¹¹ O priponah s sekundarnim vzglasnim *-j- Varbot 1984: 215sl.

s predpostavko o variantni vzglasni priponi ne dopuščajo, ker strukturno enake alternacije, tj. **-atb* : ***-jatb*, **-yl'b* : ***-jil'b*, **-al'b* : ***-jal'b*, vsaj do sedaj niso bile evidentirane. Machek (1968: 282) je sicer pri slš. *koštial'* tako kot pri formalno enakem č. *košťál* 'štor' problem skušal reševati z ad hoc predpostavko o ekspresivnosti tvorbe in obstojem ekspresivne pripone »-ál«, ki pa je npr. č. *nosál* 'človek z velikim nosom' (← **nosb* 'nasus' – SP: 1, 108), pri katerem bi jo zaradi pomena tudi pričakovali, ne potrjuje. V kontekstu prepoznane jotirane osnove **kost'*- ob **kost-* bi bilo razmerja tipa č. *koštěný* : *kostěný* mogoče razložiti, da so nastali s tvorbo z isto pripono, a variantno osnovo:

č. *koštěný* < **kost'-ěňb*

č. *kostěný* < **kost-ěňb*

Prav razmerja tipa č. *koštěný* : *kostěný* so namreč v slovanskih jezikih lahko povzročila reinterpetacijo prvotnih vokalno vzglasnih pripov **-ěňb*, **-avb*, **-urb* ... v **-janb*, **-javb*, **-jurb* ...

2.1.5 Pridevnik **kost'ь(jb)*

Del besedne družine **kostb* f 'os' je tudi pridevnik **kost'ь(jb)* 'suh, mršav' < **ta-*kšen kot *kost'*, prim. csl. *koštъ* 'gracilis', str. *koščъ* 'isto' (ÈSSJa: 11, 187),¹² zato bi bilo pri tvorjenkah z osnovo *kost'*- možno celo podvomiti, da bi bile izsamostalniške. Vendar pa razlagi o izpridevniškosti tvorjenk z osnovo **kost'*- nasprotuje dvojničnost variant, ki se potrjuje v večini primerov in tudi pri tvorbah, pri katerih je izpridevniškost popolnoma izključena, kot npr. pri pridevnikih na **-ěňb* in na **-atb* ter samostalnikih na **-urb* in na **-yl'b*.

Vzrok za različen rezultat pri istem besedotvornem vzorcu je po mojem mnenju zato treba iskati v variantnosti samostalniške osnove, ki ji je bila dodana pripovna. Pri tvorjenkah **kost'-iča*, **kost'-yl'b*, **kost'-urb*, **kost'-atb*, **kost'-ěňb* je bila tako kot npr. pri nomenu loci **kost'-išče* osnova samostalnika razumljena kot **kost-*, tj. brez ijevskega elementa samostalnika, pri *kost'-iča*, **kost'-ina*, **kost'-yl'b*, **kost'-urb*, **kost'-al'b*, **kost'-atb*, **kost'-anb*, **kost'-avb* pa kot **kost'-*, tj. z alofono varianto *-j-* ijevskega elementa kot dela samostalniške osnove (tip **medv-ěňb*).

2.1.6 Samostalnika **kost'ьka* in **kost'ьcb*

Samostalnik **kost'ьka* ima v besedni družini **kostb* poseben položaj, ker je lahko neologistična tvorba iz **kost'ica* po vzoru parov tipa **dělavica* : *dělavьka* oz. **batica* : *babьka*, kjer je drugi člen v primerjavi s prvim mlajši.

¹² V ÈSSJa: 11, 187, se psl. pridevnik **kost'ь(jb)* iz samostalnika **kostb* izvaja s pripono **-jь(jb)*. Zaradi konzonantnega zaporedja **st'* pridevnik ne more biti tipa **zvěryь* ← **zvěrь*, saj bi se realiziral v ***kostьjь*. Možno bi bilo predpostaviti, da je bil samostalnik adjektiviziran s tematskim vokalom in da **kost'ь(jb)* odraža indoevropski tip adjektivizacije, ki jo ponazarja sti. tip *nabhas-á-* 'vlažen' ← *nábhas-* n 'vlažnost', *tamasá-* 'temen' ← *támas-* n 'tema', tj. **kost'-b*, čeprav se ne more izključiti, da ne bi bil tvorjen s pripono **-jь* iz osnove **kost-*.

Pri **kost'-lca* pričakovan samostalniški neologizem **kost'-bka* neposredno ni potrjen. Lahko pa ga prepoznamo v hrv. in srb. denominativnem glagolu *kòškati se* 'prepirati se, zbadati se, rahlo se medsebojno udarjati, izmenjevati rahle udarce v kost ali kosti' (HER) < **kost'bkati se*,¹³ ki je pomensko blizu *uhvatiti se u kòštac* 'spoprijeti se s kom' in kjer *kòštac* < **kost'bcv* verjetno označuje kost, kar nakazuje hrv. sinonimna fraza *rvati se u kosti* (Skok: II, 163sl.). Za razliko od **kost'bcv* (= p. *košćiec*, Gsg *ćca* 'skelet') pa hrv. *kòštac* vsebuje isto osnovo kot **kost'-lca*, **kost'-lna*, **kost'-yl'b* ...

3 Vir za nastanek razmerja **kost- : *kost'-*

Dvojnost osnov tipa **kost-/kost'-* na južnoslovanskem območju izkazuje vsaj še **pēst-/pēst'-* 'pugnus',¹⁴ verjetno tudi **gvrst-/gvrst'-* 'dlan = notranji del roke, s ka-

¹³ Drugače o glagolu Skok: I, 161 in Vlajić-Popović 2002: 89 z op. 41.

¹⁴ Ob sln. *pēst* f. Gsg *pesti* 'pugnus' *peščica* nima le vloge manjšalnice od *pēst*, ampak označuje tudi majhno skupino ljudi ali stvari nasploh (SSKJ). Tako kot *koščica* je tudi *peščica* sestavni del osrednjega slovenskega leksikona. Samostalnik je bil na prelomu iz 17. v 18. stoletje zabeležen pri Svetokriškem (*eno peshizo* [peščico] s sln. -š- < -šč-), v 18. stoletju v Kastelec-Vorenčevem slovarju (*ena peshiza* 'pugillus' [peščica] s sln. -š- < -šč-), nato v 19. stoletju pri Murku, kjer nima vloge manjšalnice, ampak je sinonimen s knjiž. *pēst* (*pefhiza* 'Faust' s sln. -š- < -šč-). Beseda je razmeroma dobro znana v narečjih, kjer se pojavlja v pomenu 'ščepec' (SLA) ali 'prgišče' (SLA), tu pa naj zaradi že znanih dejstev, predstavljenih pri obravnavi *koščica*, navedem samo primer iz kraškega narečja z zaporedjem šč: *peščica* 'prgišče' (Štrekelj 1887: 436).

Ob *peščica* je znana tudi varianta *pestica*, ki jo tako kot sln. *kostica* v 18. stoletju navaja Gutsman: *peftiza* 'Fäuftein'.

Gutsmanov slovar prinaša tudi samostalnik *pefzhai* 'Ball an der Hand oder Fuß, dlan', 'Flache Hand, dlan', ki je bil kasneje v 19. stoletju zapisan pri Murku in Janežiču, v sodobnem knjižnem jeziku pa *peščāj* m nastopa le kot anatomski termin, ki označuje mišično blazinico na palčni in mezinčni strani dlani (SSKJ). Tako kot *peščica* ima tudi *peščāj* fonetično nepričakovan refleks -šč-, saj je to lahko izsamostalniška tvorba na **-ějь*, ki bi se, če bi bila iz *pēst* tvorjena po enakem algoritmu kot *pestica*, v slovenščini glasila ***pestej*. V kontekstu tu obravnavane problematike pa je možno, da v izhodiščni obliki **pēst'ějь* > **pēst'ajь* soglasnik -j- pripada samostalniški osnovi in da zato primer spada med tiste, ki so v slovanskih jezikih povzročili reinterpretacijo prvotne pripone **-ějь* v **-j-ějь* > **-jajь* (prim. SP: 1, 86).

Slovenski *peščica* primerljiva fonetična realizacija je znana v hrv. čak. *peščica* 'pest' (Cres – Tentor 1909: 197), *peščicu* (Asg) 'majhna pest' (Orlec na Cresu – Houtzagers 1985). Skok: II, 645, ki navaja tudi istrsko *peščica* 'ščepec' in *peščina* 'manipulus', pa za razliko od hrv. *kòštica* : *koščica* : *kòščica* teh primerov v odnosu do hrv. *pēst* f 'pugnum' ne razlaga in k tej besedni družini ne prišteje slovenskemu *peščāj* enako hrv. *peščāj* m 'dlan, kosti dlani'. V ARj je hrv. manjšalniška oblika *peščica* sicer razložena iz **pestica*, za kar pa bi upravičeno pričakovali refleks **peščica* oz. **pejčica* ipd. Tudi ta južnoslovanski samostalnik torej lahko kaže na enako izpeljavo kot **kost'lica*: **pēstь* → **pēst'-lca*. Konzonantno zaporedje šč v hrv. *peščāj* pa dopušča oceno o enaki izpeljavi: **pēst'ajь* = hrv. *peščāj*, sln. *peščāj*.

terim se zajema, grabi; pest'¹⁵ in **uqz-/uqz'*- 'vez, jermen',^{16,17} posamezne znake za jotiranost osnov pa najdemo tudi izven te skupine (npr. vsaj v č. *koštěný*, slš. *koštial'*, r. *koščánka*). Pojavlja pa se ob ijevskih samostalnikih slovanskega proterokinetičnega tipa in je primerljiva z dvojnostjo nekaterih slovanskih ujevskih osnov, npr.

psl. **mědv* n, Gsg **mědu* 'mel':

adj **mědv-ěnb*,

adj **měd-ěnb* (ĖSSJa: 18, 67, 44);

psl. **lědv* n, Gsg **lědu* 'glacies':

adj **ledv-ěnb* (v hrv. *ledven* 'glacialis' – Habdelić),

adj **led-ěnb* (ĖSSJa: 14, 84).

Ker je razmerje tipa **mědv-ěnb* : **měd-ěnb* tipološko primerljivo z razmerjem tipa **kost'-ěnb* : **kost-ěnb*, je verjetno, da so členi tipa **mědv-ěnb* in tipa **kost'-ěnb* odraz istega jezikovnega pojava.

Če se variantnost **mědv-ěnb* : **měd-ěnb* ocenjuje tudi z zornega kota zloženke **medv-ědv* m 'ursus' s paralelo v sti. *madh(u)v-ád-* m 'isto' in v kontekstu znanja

Na širši areal slov. **pešt'ica* lahko kaže srbsko pirotsko *peščica*, ki ima v tem mikrosistemu sicer vlogo manjšalnice k *pešká* f 'nekaj prgišč požetega žita, iz katerih se naredi snop' < **peštáká*. Taka sinhrona medparadigmatska vez pa je lahko nastala sekundarno, ker izvorni samostalni **pěstb* v govoru ni ohranjen. Konzontanpo zaporedje *šč* je namreč v tem govoru lahko refleks psl. **šč* kot tudi *-*stbk-* pred *i* (gl. zgoraj).

V Splitu *peščurina* pomeni 'močna klofuta' in ima vlogo avgmentativa k *pest* m 'klofuta' (Magner – Jutrović 2006). Pomen 'klofuta' se je tu iz prvotnega 'pest' razvil po metafori pest = klofuta. Čeprav iz predstavitve v Magner – Jutrović 2006 ni razvidno, ali je splitsko *pest* še ijevski ali že sekundarni ojevski samostalni, avgmentativ *peščurina* izkazuje enako izpeljavo kot hrv. čak. *koščurinja* kol n 'kosti' (Dračevica na Braču): **pešt'-ur-ina*. Znana pa je tudi paralelna tvorba v hrv. *peščunica* 'ščepec' (Bakar – ARj) < **pešt'-un-ica*. V tej besedni družini predstavlja jedrni člen **pěstb* f staro pide. zloženko **penk[#]-stH₂-i*- 'petprstje = območje, kjer je/stoji pet (prstov)' (Klingenschmitt 1980: 214, op. 14).

¹⁵ Tako možnost nakazuje sln. tvorjenka *prgišče* n << **pri/per-gvst'-bje*, ker sln. izglasja -*šče* ne moremo izvajati iz zaporedja *-*st-bje* (Furlan 2010: 27 z op. 9). Prim. še hrv. čak. *prègršč* f, Gsg *prègršci* (Nemanić 1884: 67) ob sln. dial. *gršt* f, Gsg *grstí* 'kar se enkrat prime s stisnjeno dlanjo, prgišče', stosl. *grvstb* f 'prgišče', hrv. *gršt* f 'prgišče', srb. *gršt* f 'notranji del pesti', blg. *grvst* f 'pest', r. *górstv* f 'prgišče', ukr. *hórstv* f 'isto', br. dial. *hors'c*, p. *garšc* f 'prgišče, peščica, polna pest', č. *hrst* f 'pest, peščica, prgišče', slš. *hrst* f, Gsg *hrstí* 'prgišče, pest, dlan, roka', gl. *horšc* 'prgišče; šop', dl. *gjaršc* 'dlan'.

¹⁶ Etimološka povezanost s psl. **uęz-ti* 'ligare' nakazuje, da je v rekonstruirani variantnosti **u/gqz-/u/gqz'*- 'vez, jermen' z primaren. Ob sln. dial. ijevskem samostalniku *vôz* f, Gsg *vozi* 'Band' (Pleteršnik po Miklošiču) obstaja tudi vzhodnoštajersko *vôz* f, Gsg *voži* 'vrv; vez, ki veže oba dela cepca' (Pleteršnik) in ob njem z variantnim vzglasjem *gôz* f, Gsg *goži* 'vez, ki spaja oba dela cepca; obroč, zanka na jarmu za oje' (SSKJ), 'jermen, ki cepca veže z ročajem', 'jermen pri jarmu, s katerim se oje pritrdi na jarem', 'trak, ki pri plugu gredelj povezuje s kolesi' (Pleteršnik), rožansko koroško *hôž* f, Gsg *hoži* 'gož' (Šašel 1957).

¹⁷ Samo v tem primeru je rekonstrukcija vzglasja podana fonetično, tj. z **u-* in ne z **v-*, ker se vzglasni fonem v nemaloštevilnih slovanskih primerih pojavlja kot refleks psl. **g-* < **u-* (verjetno prek spirantičnega **γ-*).

o prvotni akrostatični dekliniranosti pide. **méd^hu* > psl. **mědvъ*, predstavljajo členi tipa **mědv-ěnb* najstarejšo slovansko plast, členi tipa **měd-ěnb* pa najmlajšo.

Spremenjeno razumevanje samostalniške osnove prvotnih ujevskih osnov je bilo verjetno sproženo v deklinaciji samostalnikov tipa **medvъ*, kjer se je izglasje nekaterih sklonskih oblik proterokinetičnega vzorca izenačilo z izglasjem istih sklonskih oblik ojevske deklinacije. Po izpadu izglasnega pide. spiranta **s* oz. nazala **m* in zvišanju artikulacije pide. **o* v zgodnjeps. **u* se je izglasje tematskih osnov v imenovalniku in tožilniku ednine fonetično izenačilo z izglasjem istih sklonskih oblik ujevskih osnov, npr. N/Asg **vilku* : **medu/sūnu* ... To pa je sprožilo prehanje ujevskih samostalnikov med ojevske (npr. sln. *sīn* m, Gsg *sīna* 'sunus' ← psl. **sŷnъ* m, Gsg **-u*) in ob obstoječih besedotvornih členih tipa **mědv-ěnb* verjetno nastajanje tudi neologističnih tipa **měd-ěnb*, **medīca* (= sln. *medīca* 'medeni napitek', hrv./srb. *médica* 'isto'), **medišče* (= č. *mediště* 'vrhnji del panja, kjer čebele odlagajo med') ..., ki so sledili besedotvornemu postopku ojevskih osnov, za katerega je značilna zamenjava tematskega vokala z novo pripono, npr. **vьlk-ъ* m → dem **vьlč-ьсѣ*.

Enako relativno kronologijo kot pri nastanku razmerja **mědv-ěnb* : **měd-ěnb* bi bilo možno prepoznati tudi pri razmerju **kost'-ěnb* : **kost-ěnb* ijevskih samostalnikov, saj tudi ti odražajo prevedbo v ojevsko deklinacijo (npr. sln. *pōt* m, Gsg *pōta* 'via' ← psl. **pōtъ* m).

Ijevski in ujevski samostalniki z alternacijo *-b* : *-i/-bj-* oz. *-ъ* : *-u/-ov-* odražajo slovansko deklinacijo proterokinetičnega tipa, pri kateri pričakujemo, da bodo njihove izpeljanke z vokalno vzglasno pripono tvorjene iz stranskosklonskih osnov na *-bj-* < **-ej-*(*V-*) oz. **-ov-* < **-eu-*(*V-*). Taka tvorjenost se pri ujevskih osnovah potrjuje (npr. csl. *medovina* 'sicera', blg. *medovina* 'medeni napitek' ...), pri ijevskih pa (še?) ni znana, predstavlja pa v odnosu do tipa **mědv-ěnb* in tipa **měd-ěnb* vmesno stopnjo, ki odraža proterokinetičnost slovanskega deklinativnega vzorca:

- (a) najstarejša plast kot znak akrostatične dekliniranosti: **mědv-ěnb*;
- (b) mlajša plast kot znak proterokinetične dekliniranosti: ***medovъ* (prim. **synovъ*);
- (c) najmlajša plast kot znak tematske dekliniranosti: **med-ěnb*.

Možnost, da bi oblike tipa **koščica* nastale iz ***kostbjica* > ***kost'ica* in da bi bile tipa *medovina*, ni verjetna. V čakavskem Orlecu na Cresu in Bejski Tramuntani so znani refleksi tipa *koščica*, a fonetično zaporedje **-bj-* se tam realizira v *-tj-*, npr. *netjāk* 'nečak' (Orlec na Cresu – Houtzagers 1985), *netjĭk* 'isto' (Bejska Tramuntana – Velčić 2003) < **netbj-akъ*.

Medtem ko pri slovanskih ujevskih samostalnikih ni sporno, da so bili ujevski že na prajezični stopnji in se je ta priponska karakteristika jasno ohranjala vsaj še v zgodnji praslovsščini, tega za slovanske ijevške samostalnike ni mogoče trditi, ker se med njimi ohranjajo tudi stari konzonantni (npr. **zvěrb* : gr. θήρ m, Gsg θηρός), ki s posameznimi členi odražajo tvorbo tudi še iz konzonantnih osnov, kot je razvidno iz samostalnika **sǫlb* f, Gsg **i* 'sal' (prim. gr. ἄλς m, Gsg ἄλός), pri katerem ob starejšem pridevniku iz konzonantne osnove **sol-nъ* soobstaja tudi neologistični **solъnb* iz ijevške. Znak starega konzonantnega samostalnika lahko pri slov. abstraktnem samostalniku **stāroost* f 'vetustas' ponazarja samostalnik **stārosta* m 'vodja' (sln., p., č., slš.), ki ni izpeljanka iz omenjenega slov. ijevškega samostalnika, ampak njegovega konzonantnega predhodnika. Tudi sinonimna

razmerja tipa **mokrota* : **mokrot'a* (← adj **mòkrъ* 'humidus') so združljiva v prvotni konzonantni osnovi z dentalno pripono **mokro-t*.

Samostalnik **kòstъ* še nima konsenzualno sprejetega izvenslovanskega sorodnika. Če izbiramo med najbolj verjetnima možnostma, da je psl. **kòstъ* sorodno z lat. *costa* f 'rebro' < **kost-eH₂* ali pa s het. *ħaštāi/ħaštij-* n 'kost' in ob tem tudi z lat. konzonantnim samostalnikom *os* n, Gsg *ossis* 'isto',¹⁸ je razvidno, da imamo v vsakem primeru opraviti s staro pide. konzonantno osnovo srednjega spola, ki jo v slovanskem sistemu posredno lahko nakazuje ukrajinski narečni samostalnik *kostá* f 'os', tudi *kósta* f 'isto'¹⁹ < **kostá/kòsta*, saj verjetno predstavlja leksikalizirani NApl n **kost-eH₂* pide. konzonantne osnove tipa **nebesā/nebēsa*.

Ne glede na to, ali je bila konkretna slovanska samostalniška ijevaska osnova na starejših jezikovnih stopnjah tudi ali le konzonantna, je pri iskanju odgovora, kateri jezikovni pojav se odraža v variantnosti osnov **kost'-/kost-*, pomembno, da **se ta variantnost pojavlja v besednih družinah, kjer jedrni del predstavlja slovanski ijevski samostalnik**. Prav v njem kot osrednjem členu besedne družine pa verjetno tudi obstaja vzrok za variantnost osnov **kost'-/kost-*. Če bi v slovanskih sistemih obstajale le variantne tvorbe tipa **kostica* : **kost'ica* brez ijevskih samostalnikov, bi bilo v razmerjih tipa **kost'i(ca)* : **kost'ī(ca)* mogoče prepoznati tvorbe *devī* tipa, npr. **bog-yn'i* ← **bogyni*, **tysq'i* ← **tysqti*.

3.1 Slovanski samostalnik **kostъ* in njegov zgodnji praslovanski akrostatični deklinativni vzorec

Komparativna evidenca kaže, da se ijevski in ujevski samostalniki, ki so se prajezično deklinirali akrostatično, v slovanskem svetu pojavljajo:

- s tematskim vokalom prestrukturirani v ojevsko deklinacijo: psl. **dêrvo* n ← pide. **dóru* NAsg, Gsg **dêru-s*;
- s pripono **-ko-/keH₂* prestrukturirani v ojevsko oz. ajevsko deklinacijo: ob psl. **ovbcá* f ← pide. **H₂óui-s*, Gsg **H₂éui-es* tudi **ovbcъ* m (Furlan 2000);
- brezpriponsko prestrukturirani v proterokinetični deklinativni vzorec: psl. **mèdъ* n, Gsg **mèdu*.

Proterokinetično deklinirani **mèdъ* pa v besedotvornem pogledu s členi tipa **mèdv-ěňъ* še v slovanskem svetu ohranja svojo izgubljeno značilnost prvotno akrostatično dekliniranega samostalnika.

Ker smemo enake razmere kot v besedni družini **mèdъ* pričakovati pri paralelnih slovanskih ijevskih samostalnikih, lahko členi tipa **kost'-ěňъ* tako kot tipa **mèdv-ěňъ* predstavljajo posredni znak, da je slovanski proterokinetični deklinativni vzorec ijevskih ali ujevskih samostalnikov izpodrinil starejšega akrostatičnega, ki je v zgodnjem praslovanskem obdobju vsaj deloma še soobstajal s proterokinetičnim, a ga je slednji mlajši kot dominanten izpodrinil. Sled prvotne akrostatičnosti pa se je ohranila v besedotvornih produktih tipa **mèdv-ěňъ* oz. tipa **kost'-ěňъ*:

¹⁸ O laringalni interpretaciji vzglasja v psl. **kostъ* in lat. *costa* ter povezavi s het. *ħaštāi/ħaštij-* n 'kost', lat. *os* n, Gsg *ossis* 'isto', sti. *ásthi* (NAsg n), Gsg *asthnáh* gl. Lindeman 1997: 153. O problemu vzglasja pri tovrstnih ide. besedah tudi Rousseau 1990.

¹⁹ Citirano po ËSSJa: 11, 168.

Zgodnje praslovansko stanje z znaki obeh deklinacij

Nsg **medv*
 Gsg **medve* (< *-*u-es*) : **medu* (< *-*eu-s*)
 Dsg **medvi* (< *-*u-eĭ*) : **medovi* (< *-*eu-eĭ*)

Nsg **kostb*
 Gsg **kost'e* (< *-*i-es*) : **kosti* (< *-*eĭ-s*)
 Dsg **kost'i* (< *-*i-eĭ*) : **kosti* (< *-*eĭ ← *-eĭ-eĭ*)

Medtem ko so variantne tvorjenke tipa **mědv-ěnb* : **měd-ěnb* pri ijevskih osnovah zaradi fonetičnega približanja ojevskim osnovam lahko nastale v različnem času in je tip **mědv-ěnb* zato starejši od tipa **měd-ěnb*,²⁰ iste razlage zaradi drugačnih fonetičnih razmer v ijevskih samostalnikih ni mogoče aplicirati na variantnih tvorjenkah **kost'ica* : **kostica* ..., saj so lahko nastale sočasno in je bil tip **kost'ica* tvorjen iz akrostatično dekliniranega samostalnika, tip **kostica* pa iz proterokinetično, ko je bila v zadnjem deklinativnem vzorcu morfološka meja stranskosklonskih oblik na podlagi imenovalniških in tožilniških premaknjena in so se ijevski samostalniki proterokinetičnega tipa v besedotvornem pogledu začeli obnašati kot ojevski.²¹

NAsg **kost-b*
 Gsg **kost-i*
 Dsg **kost-i*

Iz tako interpretiranih samostalniških osnov proterokinetičnega tipa so lahko nastajale tvorbe tipa **kost-ica* ..., v katerih se je znak ijevске osnove izgubil. Tudi tvorjenke tipa **kost-bnb* so rezultat proterokinetičnega vzorca, kjer se je na osnovo **kost-* pritaknila samostojna pripona *-*bnb*. O takem statusu pripone *-*bnb* priča npr. csl. pridevnik *medv-bnb* 'mellis'.

3.2 Slovanski samostalniki tipa sln. *râšč* f, Gsg *rašči* kot posredni odraz prvotne akrostatične paradigme ijevskih samostalnikov

Dodatni znak, da so se v zgodnjem praslovanskem obdobju ijevski samostalniki verjetno še vedno vsaj delno sklanjali tudi po arhaičnem akrostatičnem deklinativnem vzorcu, se lahko vidi v slovanskih samostalnikih, ki jih ponazarja sln. *râšč* f, Gsg *rašči* 'rast' (Pleteršnik). Ta v slovenščini soobstaja s proterokinetično dekliniranim *râst* f, Gsg *rastí* 'isto' in tako kot njegova ukr. sinonimna paralela *rósč* f, Gsg *i* 'rastje' (Grynčenko) z glasovnim zaporedjem -šč- in -o- tudi v imenovalniku ednine odraža stranskosklonsko osnovo **orst'*- akrostatičnega deklinativnega vzorca, ki se je po analogiji prenesla celo v imenovalnik proterokinetičnega vzorca:

²⁰ Ni verjetno, da bi pridevniški tip **měd-ěnb* nastal fonetično po delabializaciji iz **mědv-ěnb*.

²¹ Ta značilnost se odraža tudi v zloženkah, kjer ijevski samostalnik kot prvi člen nastopa kot tematski samostalnik, npr. stesl. *съмръто-носънь* 'morifer' ← *съмрънь* 'mors' (Vaillant 1974: 750).

Nsg **orstb* >> **orst'b* = sln. *râšč*, ukr. *róšč*
 Gsg **orst'e* >> **orst'-i* = sln. *rašči*/**orst'-ě* = ukr. *róšči*

Medtem ko sklanjatveni vzorec sln. *râšč* kaže, da je prvotno akrostatično deklinirani samostalnik s posplošeno osnovo **orst'* prešel v proterokinetično deklinacijo (prim. sln. Gsg *rašči*), je ukr. samostalnik začel pridobivati značilnosti ajevsko dekliniranega samostalnika (prim. ukr. Gsg *róšči* < **orst'-ě*). Ker je ob tem gradivu znan tudi ajevski samostalnik **órst'a* 'incrementum' (= sln. *râšča* f 'rast', ukr. dial. *róšča* 'isto' ...), je verjetno, da je samostalniški tip **órst'a* lahko zadnji rezultat²² nekdanj akrostatično dekliniranih praslovanskih ijevskih samostalnikov.

3.2.1 Psl. **žędb/žęd'- 'žeja' : *žęd'a*

Enake razmere je mogoče opaziti v besedni družini **žęděti* 'cupere', kjer je ijevski samostalnik proterokinetičnega tipa **žędb* f, Gsg **žędi* znan v hrv. *žęd* f, Gsg *žędi* 'žeja' (ARj), toda srb. *žęd* f z Gsg *žędi* in Asg *žęđ/žęđu* (ARj) odraža akrostatični tip z delnim prehodom v proterokinetičnega (gen. *žędi*), delnim pa med ajevske samostalnike (Asg *žęđu*), tako da je **žęd'a* 'sitis' (= hrv. *žęđa*, blg. *žázda* ...) končni rezultat prvotnega akrostatično dekliniranega samostalnika **žędb/žęd'-* f 'žeja'.

3.2.2 Psl. **uqzъ/uqz'- 'vez' : *uqz'a*

Podobno stanje najdemo tudi v besedni družini **uęz-ti* 'ligare'. V slovenščini ob ijevskem samostalniku *vqz* f, Gsg *vozī* 'Band' (Pleteršnik po Miklošiču) < **uqzъ* obstaja tudi samostalnik tipa sln. *râšč* v vzhodnoštajerskem *vqz* f, Gsg *vozī* 'vrv; vez, ki veže oba dela cepca' (Pleteršnik) in z variantnim vzglasjem *gqz* f, Gsg *gožī* 'vez, ki spaja oba dela cepca; obroč, zanka na jarmu za oje' (SSKJ). Toda v spolu in imenovalniku enako slovin. *gqz* f, Gsg *gqže* 'jermen, ki cepca veže z ročajem' (Lorentz PW) in č. dial. *houž* 'vrv pri plužnem kolesu' (ČJA: 3, 142–143), stč. *húž* f, Gsg *ě* 'vrv' (MSS) < **gqz'ě* kažeta na prehod v ajevsko deklinacijo, katere končni rezultat je sln. *gqža* f, stč. *húže* f (MSS) < **gqz'a* < **uqz'a*.

3.2.3 Psl. **rъdb/rъd'- 'rja' : *rъd'a*

Ob arealno širokem **rъd'ǎ* f 'rja' ijevski samostalnik proterokinetičnega tipa ***rъdb* f, Gsg ***rъdi* ni znan, toda č. *rez* f, Gsg *rzi* 'rja' (ob *rez* m, Gsg *u* 'isto'), ki se navadno razlaga kot sekundarni produkt iz **rъd'ǎ* = stč. *rzě* (prim. Machek 1968: 513), ima enake značilnosti kot sln. *râšč*, Gsg *rašči* oz. srb. *žęd* f, Gsg *žędi* in zato lahko odraža razvojno stopnjo **rъd'b* f, Gsg **rъd'-i* iz prvotno akrostatično dekliniranega samostalnika **rъdb/rъd'-* f 'rja'.

3.2.4 Psl. **sušъ/suš'- 'suša' : *sús'a*

V besedni družini pridevnika **sušъ* 'siccus' obstaja ijevski abstraktni samostalnik proterokinetičnega tipa **sušъ* f, Gsg **suš'-i* 'siccitas' (= dl. *suš* f, Gsg *y* 'suša') pa tudi

²² V zvezi z novoakutiranim korenskim tonemom pri večini tu prepoznanih slovanskih neologističnih tvorbah na **-ja* naj opozorim na Kapović 2007, kjer je postavljena teza, da so slov. samostalniki na **-ja* s tovrstno korensko intonacijo mladi.

končni rezultat prvotno akrostatično dekliniranega ijevskega samostalnika **sús'a* 'siccitas' (= hrv. *súša*, čak. *sūša*, r. *súša* ...). Da je vmesna stopnja **sušb/sus'*- pridobivala značilnosti ajevsko dekliniranega samostalnika, pa ponazarjata č. *souš* f, Gsg *souše* < **sús'ě* in slš. *súš* f, Gsg *e*.

3.2.5 Psl. tip **dobrotb/dobrot'*- 'dobrota' : **dobrot'a*

Tudi pri sinonimnih razmerjih **dobrotb* : **dobrot'a* (npr. p. *dobroč* : hrv. *dobročá*) bi bilo v členu **dobrot'a* prav tako mogoče prepoznati sled stare akrostatičnosti ijevskih samostalnikov. Samostalniki tipa **mokrot'ǎ* : **mokròt'a* (prim. hrv. *mokròca* (Lika – ARj) : kajk. *mokròca* (Lipljin 2002) = sln. pkm. *mokròuča*²³) zato niso samo posredni znaki za obstoj ijevskega abstraktnega samostalnika, ampak da so se ti v zgodnji praslovanščini verjetno deklinirali tudi po akrostatičnem vzorcu **mokrotb/mokrot'*- f.

4 Za zaključek

Čprav slovanski deklinacijski sistem ijevskih in ujevskih samostalnikov potrjuje le obstoj proterokinetičnega deklinativnega tipa NAsg **kostb/synb*, Gsg **kostil/synu* ..., starejšega akrostatičnega, ki se v nekaterih drugih indoevropskih jezikih še ohranja (npr. v vedski stari indijščini, hetitsčini, grščini ...), pa ne, nekatere slovanske tvorjenke iz ijevskih samostalnikov nakazujejo, da so bile izpeljane iz samostalniških predlog z jotiranim izglasjem osnov, ki lahko izvirajo iz akrostatičnega deklinativnega tipa. V slovanskih razmerjih tipa **kostb* : **kost'ica/kost'ina/kost'-ěnb* ... (tudi **pěstb* : **pěst'ica/pěst'ina*, **gьrstb* : **pri/per-gьrst'ije* v sln. *prgišče* ...), ki so glede variantnega zaporedja *-st-* : *-st'*- primerljivi z zaporedjem *-d-* : *-dv-* v razmerju **medb* : **medvěnb*, pri katerem na staro akrostatično paradigmo ob zloženki **medv-ěd-b* in pridevniku **medvěnb* kaže tudi sorodno gradivo v sti. *mádhū* n, Gsg *mádhvah* oz. gr. *μέθου* n, Gsg *υοϋ*, je glasovno zaporedje **-st'*- zato lahko posredni znak, da so se ti ijevski samostalniki v zgodnji praslovanščini vsaj deloma še deklinirali tudi po akrostatičnem tipu, ki ga je kasneje izpodrinil mlajši, a dominanten proterokinetični tip **kostb* f, Gsg **kostil*.

Sledove zgodnjepraslovske akrostatične deklinacije ijevskih samostalnikov je mogoče prepoznati tudi v samostalnikih tipa sln. *rāšč* f, Gsg *rašči* (ob ukr. *róšč* f, Gsg *i* 'rastje'), ki z glasovnim zaporedjem *-šč-* < **-st'*- predstavljajo vmesno stopnjo pri prehajanju akrostatično dekliniranih samostalnikov med slovanske *ja*-samostalnike tipa **órst'a* 'incrementum' = sln. *rášča* f 'isto', ukr. dial. *róšča*. V to skupino je mogoče prišteti psl. **žědb/žěd'*- 'žeja' : **žéd'a*, **uqzvb/uqz'*- 'vez' : **uqz'a*, **rьdb/rьd'*- 'rja' : **rьd'ǎ*, **sušb/sus'*- 'suša' : **sús'a*, psl. tip **dobrotb/dobrot'*- 'dobrota' : **dobrot'a*.

²³ Sln. pkm. oblika odraža refleks zgodaj podaljšanega novoakutiranega o tipa *kóuža* < **kôža* (Ramovš 1935: 185).

Viri in literatura

- ARj = *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika*, Zagreb: JAZU, 1880–1976.
- BDA = *B''lgarski dialekten atlas I–III: fonetika, akcentologija, leksika*, Sofija: Knigoizdatelska k''šta Trud, 2001.
- BER = *B''lgarski etimologičen rečnik I–*, Sofija: B''lgarska akademija na naukite, 1971–.
- Bošković 1975 = Radosav Bošković, Tragovi praslovske deklinacije osnova na ĭ s redukovanim osnovinskim suffiksom u casus obliqui, v: Radosav Bošković, *Odabrani članci i razprave*, Titograd: Crnogorska akademija nauka i umjetnosti, 1978, 410–412.
- ČJA = *Český jazykový atlas 3*, Praha: Akademia, 1999.
- ESJS = *Etymologický slovník jazyka staroslověnského I–*, Praha: Akademia, 1989–.
- ESSJ = France Bezlaj – Marko Snój – Metka Furlan, *Ljubljana: SAZU oz. ZRC SAZU* (izd.) – Mladinska knjiga (zal.), 1976–2007.
- ÈSSJa = *Ètimologičeskij slovar' slavjanskijh jazykov: praslavjanskij leksičeskij fond I–*, Moskva: Nauka, 1974–.
- Furlan 2000 = Metka Furlan, Praslovsansko *ovъcъ (m.) : *ovъcǎ (f.), v: *Studia etymologica Brunensia 1*, ur. Ilona Janyšková – Helena Karlíková, Praha: Euroslavica, 2000, 163–171.
- Furlan 2007 = Metka Furlan, Besedna družina kot metoda etimološkega raziskovanja slovanskega leksikalnega fonda, v: *Slovenska etimologija danas: zbornik simpozijuma održanog od 5. do 10. septembra 2006. godine*, ur. Aleksandar Loma, Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2007, 428–429.
- Furlan 2008 = Metka Furlan, O slovenskih parih tipa *kost* : *koščica* ali o nastanku razmerja *-st-* : *-šč-i-* (K identifikaciji zgodnjepraslovske deklinacije ijevskih samostalnikov), *Jezikoslovni zapiski 14* (2008), št. 1, 7–27.
- Furlan 2010 = Metka Furlan, Posebna tvorba kolektivnih samostalnikov na *-ajne* v cerkljanskem narečju, *Jezikoslovni zapiski 16* (2010), št. 2, 35–43.
- Grynčenko = Borys Grynčenko, *Slovar' ukrajins'koji movy I–IV*, u Kyjivi, 1907–1909.
- Gutsman = [Ožbalt Gutsman =] Oswald Gutschmann, *Deutsch-windisches Wörterbuch mit einer Sammlung der verdeutschten windischen Stammwörter, und einiger vorzüglichern abstammenden Wörter*, Klagenfurt, 1789. (Obrnjena izdaja tega slovarja: Ludwig Karničar, *Deutsch-windisches Wörterbuch ...*, auf Slowenisch-Deutsch umgekehrt und bearbeitet von Ludwig Karničar, Graz: Institut für Slawistik der Universität, 1999 (Slowenistische Forschungsberichte 3).)
- HER = Hrvatski enciklopedijski rječnik, ur. Ljiljana Jojić – Ranko Matasović, Zagreb: Novi Liber, 2003.
- Houtzagers 1985 = H. Peter Houtzagers, *The Čakavian Dialect of Orlec on the Island of Cres*, Amsterdam: Rodopi, 1985 (Studies in Slavic and General Linguistics 5).
- Ivančič Kutin 2007 = Barbara Ivančič Kutin, *Slovar bovškega govora*, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU, 2007.

- Janežič 1851 = Anton Janežič, *Popólni ročni slovár slovénskega in némškega jezika*, U Čelovcu: V zalóžbi J. Sigmundove knjigárnice, 1851.
- Kalsbeek 1998 = Janneke Kalsbeek, *The Čakavian Dialect of Orbaníci near Žminj in Istria*, Amsterdam – Atlanta: Rodopi, 1998 (Studies in Slavic and General Linguistics 25).
- Kapović 2007 = Mate Kapović, The *vòl'ā-Type Accent in Slavic, v: *Tones and Theories: Proceedings of the International Workshop on Balto-Slavic Accentology*, ur. Mate Kapović – Ranko Matasović, Zagreb: Institut za hrvatski jezik i jezikoslovlje, 2007, 89–104.
- Karničar 1990 = Ludvik Karničar, *Der Obir-Dialekt in Kärnten: die Mundart von Ebriach/Obirsko im Vergleich mit den Nachbarmundarten von Zell/Sele und Trögern/Korte (Phonologie, Morphologie, Mikrotoponymie, Vulgonamen, Lexik, Texte)*, Wien: Verlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1990.
- Kastelec – Vorenc = Jože Stabej, *Slovensko-latinski slovar*, po: Matija Kastelec – Gregor Vorenc, Dictionarium Latino-Carniolicum (1680–1710), Ljubljana: Znanstvenoraziskovalni center SAZU, Založba ZRC, 1997 (Slovarji).
- Kenda-Jež 1994 = Karmen Kenda-Jež, *Besedišče cerkljanskega narečja: zasnova narečnega slovarja (A–K): magistrska naloga*, Ljubljana, 1994. (Tipkopis.)
- Klingenschmitt 1980 = Gert Klingenschmitt, Zur Etymologie des Lateinischen, v: *Lautgeschichte und Etymologie: Akten der VI. Fachtagung der Indogermanischen Gesellschaft Wien, 24.–29. September 1978*, ur. Manfred Mayrhofer – Martin Peters – Oskar E. Pfeiffer, Wiesbaden: Dr. Ludwig Reichert Verlag, 1980, 208–222.
- LiAKZ = *Datoteka ledinskih imen Agencije Republike Slovenije za kmetijske trge in razvoj podeželja* (stanje 2003), hrani Etimološko-onomastična sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani.
- Lindeman 1997 = Fredrik Otto Lindeman, *Introduction to the »Laryngeal Theory«*, Innsbruck: Innsbrucker Beiträge zur Sprachwissenschaft, 1997.
- Lipljin 2002 = Tomislav Lipljin, *Rječnik varaždinskoga kajkavskog govora*, Varaždin: Garestin, 2002.
- Lorentz PW = Friedrich Lorentz, *Pomoransches Wörterbuch I–III*, Berlin: Akademie Verlag, 1958–1971.
- Machek 1968 = Václav Machek, *Etymologický slovník jazyka českého*, druhé, opravené a doplnené vydání, Praha: Nakladatelství Československé akademie věd, 1968.
- Magner – Jutronić 2006 = Thomas F. Magner – Dunja Jutronić, *Rječnik splitskog govora = A Dictionary of Split Dialect*, Zagreb: Durieux – Dubrovnik University Press, 2006.
- Merkù 2007 = Pavle Merkù, *Materiali per un dizionario del dialetto sloveno del Torre = Gradivo za slovar terskega narečja*, hrani Etimološko-onomastična sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani.
- MSS = Jaromír Bělič – Adolf Kamiš – Karel Kučera, *Malý staročeský slovník*, Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1978.
- Mukič 2005 = Franček Mukič, *Porabsko-knjižnoslovensko-madžarski slovar*, Szombathely: Zveza Slovencev na Madžarskem, 2005.

- Miletić 1940 = Branko Miletić, Crmnički govor, v: *Srpski dijalektološki zbornik* (Beograd) 9 (1940), 209–663.
- Murko 1833 = Anton Janez Murko, *Slovénsko-Némshki in Némshko-Slovénski rózheni besédnik: Slovénsko-Némshki Dél, V' Grádzi*: Janes Lavre Greiner, 1833.
- Nemanić 1884 = David Nemanić, *Čakavisch-Kroatische Studien*, Wien: In Commission bei Carl Gerold's Sohn, 1884.
- Novak 1996 = Franc Novak, *Slovar beltinskega prekmurskega govora*, priredil in uredil Vilko Novak, Murska Sobota: Pomurska založba, ²1996 (³2009).
- Pleteršnik = Maks Pleteršnik, *Slovensko-nemški slovar 1894–1895: elektronska izdaja*, ur. Metka Furlan – Helena Dobrovoljc – Helena Jazbec, Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU – Kamnik: Amebis, 2006.
- Pohlin = Marko Pohlin, *Tu malu besedishe treh jesikov. = Das ist: das kleine Wörterbuch in dreyen Sprachen. = Quod est: parvum dictionarium trilingue*, Laibach: gedruckt und zu haben bey Johann Friedrich Eger, 1781. (Faksimile: *Tu malu besedishe treh jesikov = Das kleine Wörterbuch in dreyen Sprachen: 1781*, München: Dr. Dr. Rudolf Trofenik, 1972 (Geschichte, Kultur und Geisteswelt der Slowenen 9).)
- Ramovš 1924 = Franc Ramovš, *Historična gramatika slovenskega jezika II: konzontanizem*, Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1924.
- Ramovš 1935 = *Historična gramatika slovenskega jezika VII: dialekti*, Ljubljana: Učiteljska tiskarna, 1935.
- Ramovš 1997 = *Zbrano delo 2*, ur. Jože Toporišič, Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti, 1997 (Razred za filološke in literarne vede, Dela 23/II).
- Razpet 2007 = Marko Razpet, *Kako se reče po cerkljansko*, Cerklno: Založništvo Jutro, 2007.
- Rousseau 1990 = André Rousseau, *L'alternance *k-/θ- à l'initiale des mots en indo-européen*, v: *La reconstruction des laryngales*, Paris: Société d'Édition Les Belles Lettres, 1990, 149–180.
- Skok = Petar Skok, *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika I–IV*, Zagreb: JAZU, 1971–1974.
- SLA = *Gradivo za Slovenski lingvistični atlas*, hrani Dialektološka sekcija Inštituta za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani.
- Smole 1994 = Vera Smole, *Oblikoglasje in oblikoslovje šentruperskega govora: doktorsko delo*, Ljubljana, 1994. (Tipkopis.)
- SP = *Słownik prasłowiański I–*, Wrocław idr.: Wydawnictwo Polskiej Akademii Nauk, 1974–.
- SSKJ = *Slovar slovenskega knjižnega jezika I–V*, Ljubljana: Državna založba Slovenije, 1970–1991.
- Steenwijk 1992 = Hans Steenwijk, *The Slovene Dialect of Resia: San Giorgio*, Amsterdam – Atlanta: Rodopi, 1992 (Studies in Slavic and General Linguistics 18).
- Szemerényi 1970 = Oswald Szemerényi, *Einführung in die vergleichende Sprachwissenschaft*, Darmstadt: Wissenschaftliche Buchgesellschaft, 1970.
- Šašel 1957 = Jaroslav Šašel, *Rožanski narečni besednjak*, rokopis, hrani Inštitut za slovenski jezik Frana Ramovša ZRC SAZU v Ljubljani.

- Škofic 1996 = Jožica Škofic, *Glasoslovje, oblikoslovje in besedišče govora Krope na Gorenjskem: doktorska disertacija*, Ljubljana, 1996. (Tipkopis.)
- Špehonja 2003 = Nino Špehonja, *Besednjak Nediško-Taljansko*, Cividale, 2003.
- Štrekelj 1887 = Karl Štrekelj, *Morphologie des Görzer Mittelkarstidialektes mit besonderer Berücksichtigung der Betonungsverhältnisse*, Wien: In Commission bei Carl Gerold's Sohn, 1887.
- Tentor 1909 = Mate Tentor, Der čakavische Dialekt der Stadt Cres (Cherso), *JA* 30 (1909), 146–204.
- Težak 1981 = Stjepko Težak, Ozaljski govor, v: *Hrvatski dijalektološki zbornik V*, Zagreb: Jugoslavenska akademija nauka i umjetnosti, Razred za filološke znanosti, 1981.
- Tominec 1964 = Ivan Tominec, *Črnovrški dialekt: kratka monografija in slovar*, Ljubljana: SAZU, 1964.
- Tornow 1989 = Siegfried Tornow, *Burgenlandkroatisches Dialektwörterbuch*, Berlin: Otto Harrassowitz, 1989.
- Vaillant 1958 = André Vaillant, *Grammaire comparée des langues slaves II: morphologie*, Paris: IAC, 1958.
- Vaillant 1974 = *Grammaire comparée des langues slaves IV: la formation des noms*, Paris: Éditions Klincksieck, 1974.
- Vasmer = Max Vasmer, *Ètimologičeskij slovar' ruskogo jazyka I–IV: perevod s nemckogo i dopolnenija člana-korrespondenta AN SSSR O. N. Trubačeva*, Moskva: Progress, ²1986–1987 (¹1964–1973).
- Varbot 1984 = Žanna Ž. Varbot, *Praslavjanskaja morfonologija, slovoobrazovanije i ètimologija*, Moskva: Nauka, 1984.
- Velčić 2003 = Nikola Velčić, *Besedar Bejske Tramuntane*, Mali Lošinj – Beli – Rijeka: Adamić, 2003 (Čakavska biblioteka 11).
- Vlajić-Popović = Jasna Vlajić-Popović, *Istorijska semantika glagola udaranja u srpskom jeziku: preko etimologije do modela semasiološkog rečnika*, Beograd: Institut za srpski jezik SANU, 2002.
- Zdovc 1972 = Paul Zdovc, *Die Mundart des Südöstlichen Jauntales in Kärnten: Lautlehre und Akzent der Mundart der »Poljanci«*, Wien: Kommissionsverlag der Österreichischen Akademie der Wissenschaften, 1972.
- Živković 1987 = Novica Živković, *Rečnik pirotskog govora*, Niš: Prosveta, 1987.

Identifying the Early Proto-Slavic Acrostatic Declension of *i*-Stem Nouns

Summary

Although the Slavic declension system of *i*-stem and *u*-stem nouns only confirms the existence of the proterokinetic declension type NAsg **kostь/synь*, Gsg **kosti/synu*, etc. ‘bone/son’, but not the older acrostatic type, which is still preserved in some other Indo-European languages (e.g., in Vedic Sanskrit, Hittite, Greek, etc.), some Slavic derivatives from *i*-stem nouns show that they were derived from nominal forms with stems with final jotation, which may have developed from the acrostatic declension type. In Slavic relations of the type **kostь* : **kost'ica/kost'ina/kost'-ěнь* etc. (also **peštь* ‘fist’ : **pešt'ica/pešt'ina*, **gьrstь* ‘fist’ : **pri/per-gьrst'ьje* >> Sln. *prgišče* ‘handful’ etc.)—which with regard to the variant sequence *-st-* : *-st'-* are comparable to the sequences *-d-* : *-dv-* in the relationship **medь* ‘honey’ : **medvěнь*, in which the old acrostatic pattern, alongside the compound **medv-ěd-ь* ‘bear’ and the adjective **medvěнь*, is also indicated by related material in Skt. *mádhu* n, Gsg *mádhvah* ‘honey’ and Gk. μέθυ n, Gsg -ουος ‘intoxicating drink’—the phonological sequence **-st'-* may therefore be an indirect sign that in early Proto-Slavic these *i*-stem nouns continued to be at least partly declined following the acrostatic pattern, which was latter supplanted by the younger and dominant proterokinetic type **kostь* f, Gsg **kosti*.

Traces of the early Proto-Slavic acrostatic declension of *i*-stem nouns can also be identified in nouns of the type Sln. *râšč* f, Gsg *raščī* ‘vegetation’ (alongside Ukr. *róšč* f, Gsg *-i* ‘vegetation’) that, with the phonological sequence *-šč-* < **-st'-*, represent an intermediate stage in the transition of acrostatically declined nouns among *ja*-stem nouns of the type **órs't'a* ‘vegetation’ = Sln. *râšča* f ‘idem’, Ukr. dial. *róšča*. To this group may be added PSl. **žędb/žęd'-* ‘thirst’ : **žęd'a*, **uqzь/uqz'-* ‘bond’ : **uqz'a*, **rьdb/rьd'-* ‘rust’ : **rьd'ǎ*, **sušь/sus'-* ‘drought’ : **sús'a*, and the PSl. type **dobrotь/dobrot'-* ‘goodness’ : **dobrot'a*.